

VPLYV POĽNOHOSPODÁRSTVA NA ZAMESTNANOSŤ NA VIDIEKU

INFLUENCE OF AGRICULTURE TO RURAL EMPLOYMENT

Mária Fáziková, Dagmar Kozelová

Abstrakt:

Poľnohospodárstvo je stále významným odvetvím na vidieku. Relatívne vysoká miera závislosti vidieckeho obyvateľstva na poľnohospodárstve vplýva na jeho vzdelanostnú, kvalifikačnú a mzdovú úroveň. Vysoká miera nezamestnanosti a jej perzistentnosť generujú problémy s celkovým rozvojom ekonomickej základne vidieka.

Kľúčová slova:

Poľnohospodárstvo, vidiek, zamestnanosť, nezamestnanosť, štruktúra obyvateľstva

Abstract:

In the rural areas the agriculture is permanently an important branch of the economy. Relatively high rate of dependancy of rural inhabitants on agriculture has influence to its educational, qualification and wage level. High level and persistency of unemployment generates the problems with overall development of economical basement of rural areas.

Key words:

Agriculture, rural areas, employment, unemplozment, structure of inhabitants

ÚVOD

Napriek transformačným problémom poľnohospodárstva, rapídneho poklesu jeho výkonnosti a zamestnanosti, toto ostáva naďalej významným odvetvím ekonomiky vidieckych regiónov. Okrem zamestnanosti významne vplýva na vekovú, vzdelanostnú, kvalifikačnú a príjmovú úroveň nie iba obyvateľstva zamestnaného v poľnohospodárstve, ale vidieckeho obyvateľstva ako takého.

CIEĽ A METÓDY

Cieľom príspevku je identifikovať rozsah a hĺbku vplyvu zmien v poľnohospodárstve na zamestnanosť a mzdovú úroveň vidieckeho obyvateľstva. Identifikuje zmeny, ktoré nastali v nárokoch poľnohospodárskych podnikov na potrebu práce, na vzdelanostnú úroveň pracovníkov. Analyzuje vplyv poľnohospodárstva na mzdovú úroveň obyvateľstva na vidieku.

Klasifikácia vidieckych regiónov vychádza z definície vidieckych regiónov podľa Agendy 2000 (hustota obyvateľstva $< 100 \text{ km}^{-2}$, zamestnanosť v poľnohospodárstve dvojnásobne vyššia ako priemer EÚ, t.j. 10,2 %, miera nezamestnanosti vyššia ako trojročný priemer EÚ, t.j. 10,7 %, úbytok obyvateľstva za ostatných 10 rokov vyšší ako 10 %).

VÝSLEDKY PRÁCE A DISKUSIA

Spomedzi 79 okresov Slovenska možno ako vidiecke charakterizovať 40, ktoré zaberajú cca 60 % územia a žije tu cca 40,2 % obyvateľov. Obyvateľstvo vidieckych regiónov tvorí tiež významný pracovný potenciál Slovenska, keď z celkového počtu ekonomicky aktívnych obyvateľov žije vo vidieckych regiónoch cca 39,5 %.

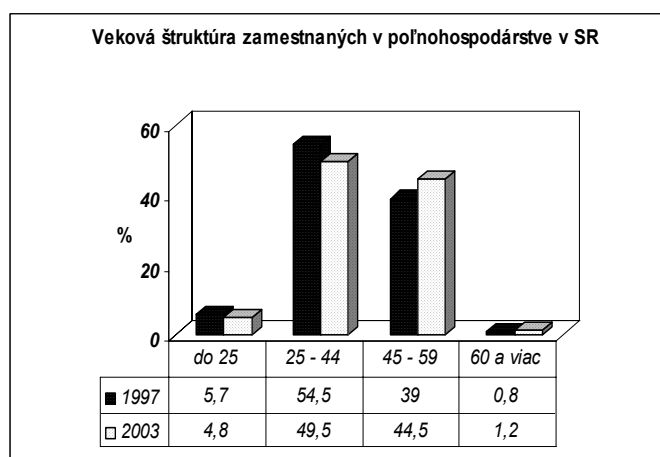
Napriek hlbokým transformačným zmenám zostáva poľnohospodárstvo stále významným zamestnávateľom na vidieku. Až cca 52 % z celkového počtu pracovníkov v poľnohospodárstve je z vidieckych regiónov. Poľnohospodárstvo je teda odvetvím významne vplyvujúcim na sociálne a ekonomické charakteristiky vidieckeho obyvateľstva. Doznievajúce hlboké transformačné zmeny sa výrazne prejavili na zmenách v štruktúre zamestnanosti vo vidieckych regiónoch, ale aj v zmenách kvantitatívnych a kvalitatívnych charakteristík pracovníkov v poľnohospodárstve.

Organizačné zmeny v poľnohospodárskych podnikoch, zmeny vo využití poľnohospodárskej pôdy a výrobných faktorov vôbec ako aj tlak na zvyšovanie produktivity práce vyvolali technologické zmeny v poľnohospodárstve s následnými zmenami v celkovej potrebe pracovných síl najmä v robotníckych profesiách ale aj v profesijnej štruktúre týchto pracovníkov. Najväčší úbytok pracovných síl bol zaznamenaný v robotníckych profesiách v rastlinnej výrobe, u remeselníkov a opravárov. Úbytok pracovníkov v rastlinnej výrobe súvisí so zmenou vo výrobnej orientácii poľnohospodárskych podnikov. Vo výrobe rastlinných produktov sa výrobcovia orientujú na výrobu takých plodín, ktoré sú technologicky doriešené a technicky zabezpečené, s nízkymi nárokmi na pracovnú silu (obilniny, olejniny). Zmena štruktúry rastlinnej výroby smerom k pracovne málo náročným odvetviám vytvorila podnikateľom v poľnohospodárstve priestor na uvoľnenie značného počtu pracovných síl. Ďalšiu skupinu pracovníkov tvoria remeselníci a opravári a ostatní trvalo činní pracovníci a vedúci technickí a administratívni pracovníci. Pokles počtu pracovníkov v týchto skupinách je logický vzhľadom na zjednodušenie štruktúry výroby. Na druhej strane (aj v dôsledku zmien v evidencii pracovníkov) došlo k mimoriadnemu nárastu potreby pracovníkov na dohodu a brigádnikov.

Celkovo prevláda tendencia k vyššiemu využívaniu brigádnikov v neprospech zamestnancov na celý pracovný úväzok. Toto je charakteristická črta poľnohospodárstva, ktorá však veľmi znevýhodňuje vidiecke obyvateľstvo odkázané na prácu v poľnohospodárstve ako hlavný zdroj príjmov. Legislatívne nie je doriešená sociálna ochrana sezónnych pracovníkov, čo má perspektívne nepriaznivé dôsledky na výšku ich starobného dôchodku. Takáto situácia je východiskom pre rast miery chudoby a jej koncentrácie na vidieku.

V štruktúre pracovníkov v agrárnom sektore evidujeme výrazné rozdiely vo vekovej štruktúre pracovníkov celkom ako aj na farmách podľa formy vlastníctva.

Obrázok 1

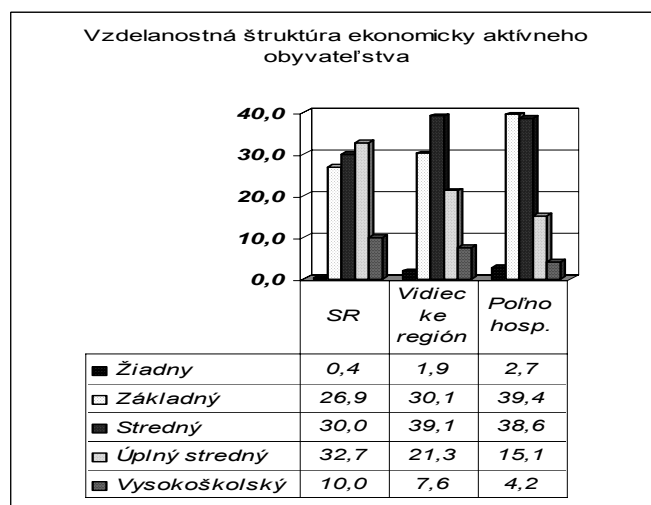

Zmeny zamestnanosti v časovom rade rokov 1997 až 2003 z hľadiska vekového zloženia charakterizuje pokles počtu zamestnancov vo všetkých vekových kategóriách vo veku do 44 rokov. Nárast podielu na zamestnanosti evidujeme u pracovníkov nad 45 rokov. Vo vekovom rozpätí od 45-54 rokov pracovalo najviac osôb. Podiel najmladšej vekovej kategórie sa vyvíjal nepriaznivo. Zvýšil podiel pracovníkov nad 65 rokov. V roku 2003 pracovalo v poľnohospodárstve trojnásobne viac

pracovníkov nad 65 rokov ako pracovníkov do 19 rokov, hoci situácia v roku 1997 bola obrátená. Poľnohospodárstvo rozhodne nie je odvetvím ktoré, by lákalo mladých ľudí.

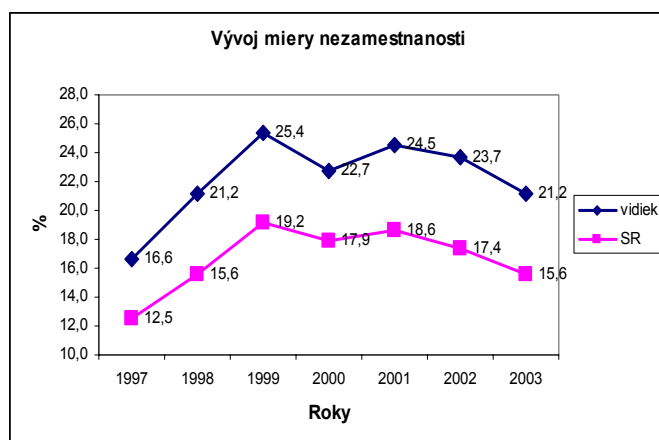
Neporovnateľné pracovné podmienky s ostatnými ekonomickými odvetviami, nízke peňažné aj spoločenské ohodnotenie práce v poľnohospodárstve sú tiež jedným z faktorov vplývajúcich na neochotu mladých ľudí pracovať v poľnohospodárstve a na ich emigráciu z vidieka.

Obrázok 2

nezamestnanosti na vidieku kopíruje celkový vývoj na trhu práce v SR, avšak nadobúda omnoho vyššie hodnoty.

Obrázok 3

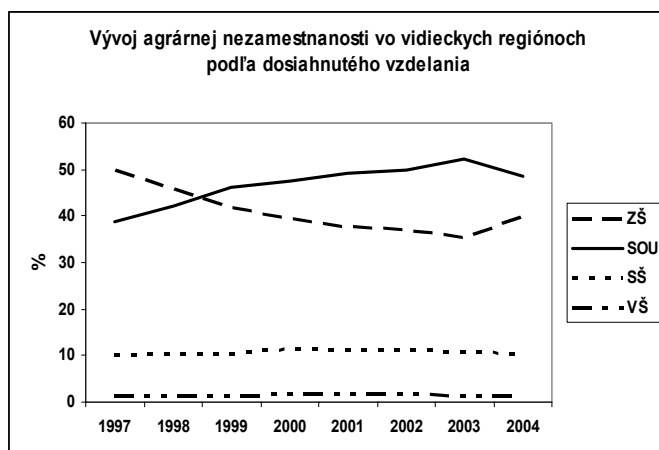

Charakter odvetvia poľnohospodárstva, jeho nároky na vzdelanostnú úroveň pracovníkov sa odrážajú v celkovej vzdelanostnej úrovni nie iba pracovníkov v poľnohospodárstve ale všetkého obyvateľstva na vidieku.

Poľnohospodárstvo má potrebu zamestnávať väčšinou ľudí so základným a neúplným stredným vzdelaním. Potreba ľudí s vyšším a vysokoškolským vzdelaním je nízka. Vyššie uvedené faktory sa odrazili vo vývoji na trhu práce. Vývoj

Vysoká miera nezamestnanosti vo vidieckych regiónoch má viacero dôvodov, z ktorých najvýznamnejšie sú nedostatočná vzdelanostná a kvalifikačná úroveň vidieckeho obyvateľstva, jeho nízka mobilita a vysoká viazanosť na poľnohospodárstvo. Podiel agrárnej nezamestnanosti na celkovej evidovanej nezamestnanosti dosiahol vo vidieckych regiónoch 20,4 % v roku 1997 a do roku 2003 poklesol na 14,9 %. V niektorých prípadoch dosahoval úroveň až 39 %.

Obrázok 4

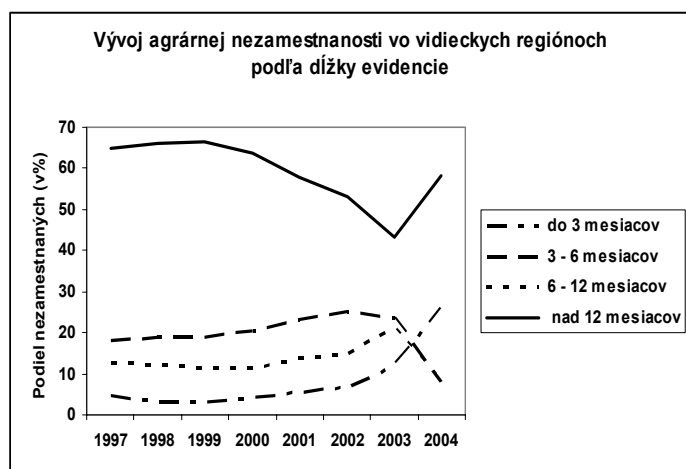
V agrárnej nezamestnanosti sú evidovaní vo veľkej miere bývalí pomocní a nekvalifikovaní pracovníci, teda pracovníci s nižším vzdelaním. Táto špecifická pracovná sila, je typická migračnou rigiditou a nízkou rekvalifikačnou flexibilitou. Zvyšuje sa tým tlak na regionálne trhy práce, ktoré nedokážu pohltiť nahromadenú ponuku práce. Veľká časť všetkých klientov úradov práce „cirkuluje“ medzi krátkodobým zamestnaním a opätovnou

evidenciou na úrade práce.

Agrárna nezamestnanosť je charakteristická vysokým stupňom perzistentnosti. Vzhľadom na ťažkú zamestnateľnosť jej veľkej časti, ako aj v dôsledku nízkej ponuky práce v ostatných odvetviach národného hospodárstva má tendenciu dlhodobo pretrvávať a zhoršovať sociálne podmienky vidieckeho obyvateľstva.

Od roku 2000 do roku 2003 sa darilo postupne znižovať dlhodobú agrárnu nezamestnanosť (nad 12 mesiacov). K úbytku v tejto skupine nezamestnaných dochádzalo predovšetkým kvôli prirodzenému odchodu do dôchodku. V dôsledku zmeny pravidiel v poskytovaní príspevkov v nezamestnanosti a sociálnych príspevkov dlhodobá agrárna nezamestnanosť na vidieku začala opäť rásť. V roku 2004 bol podiel dlhodobej agrárnej nezamestnanosti na celkovej agrárnej nezamestnanosti na vidieku 58 %.

Obrázok 5

Vysoká miera nezamestnanosti na vidieku, menej priaznivá veková, vzdelanostná a kvalifikačná úroveň obyvateľstva, jeho nízka pracovná mobilita, ako aj problémy súvisiace s ekonomickou štruktúrou vidieckych regiónov spôsobujú, že vidiecke obyvateľstvo dosahuje nižšiu príjmovú úroveň s dôsledkami na celkovú úroveň spotreby a životnú úroveň na vidieku

Vo vidieckych regiónoch SR ako v celom NH tak aj v sektore poľnohospodárstva priemerná

nominálna mesačná mzda v období rokov 1997 – 2003 narastala. Tento nárast bol zhruba 1,5 násobný.

Vývoj priemerných nominálnych miezd v NH, v poľnohospodárstve a vo vidieckych regiónoch v SR

Tabuľka 1

Rok	Priemerná mzda v Sk		Mzdová parita	Priemerná mzda na vidieku v Sk		Mzdová parita	Vidiek/NH
	v NH SR	v poľnoh.		v okresoch	v poľnoh.		
1997	9339	7403	79,27	7933	7086	89,32	84,94
1998	10165	7975	78,46	8517	7641	89,71	83,79
1999	10961	8699	79,36	9142	8397	91,85	83,40
2000	11799	9397	79,64	9675	9024	93,27	81,99
2001	12764	10193	79,86	10401	9725	93,50	81,55
2002	14203	10841	76,33	11537	10361	89,81	81,23
2003	15335	11549	75,31	12274	11102	90,45	80,04
index 2003/1997	164,20	156,00		154,72	156,67		

Prameň: vlastné spracovanie, z podkladov ŠÚ SR - Regionálne porovnávanie 1997, 1998, 1999, 2000, 2001 a 2002, údaje za podniky s 20 a viac zamestnancami

Ekonomicky aktívne obyvateľstvo vidieka SR pracujúce v poľnohospodárstve ani zďaleka nedosahuje priemerné mesačné mzdy pracovníkov v celom národnom hospodárstve. Mzdová

parita vo vidieckych regiónoch dosahuje okolo 80 % oproti priemeru v národnom hospodárstve, pričom mzdová parita v poľnohospodárstve sa znižuje a v roku 2003 dosahovala úroveň cca 75 %.

Mzda je významným motivačným faktorom, ale aj faktorom ovplyvňujúcim kúpyschopný dopyt a životnú úroveň obyvateľstva a tým je jedným z dôležitých endogénnych rozvojových faktorov ekonomiky konkrétneho územia. Nižšie priemerné nominálne mzdy pracujúcich na vidieku sú ďalším faktorom spôsobujúcim celkové zaostávanie ekonomiky vidieckych regiónov. Nižšia výkonnosť nepoľnohospodárskych ekonomických odvetví na vidieku je zrejmá z porovnania priemernej mzdy v poľnohospodárstve a priemernej mzdy celkom. Sekundárnym negatívnym efektom nízkej mzdovej úrovne a odkázanosti obyvateľstva na poľnohospodárstvo je, že ostatné ekonomické odvetvia prispôbujú svoju mzdovú úroveň mzdám v poľnohospodárstve čím ďalej zhoršujú príjmovú úroveň obyvateľstva vidieckych regiónov. Odráža sa to v mzdovej parite poľnohospodárstva na vidieku. Tento ukazovateľ je na úrovni cca 90 %.

ZÁVER

Vplyv poľnohospodárstva na zamestnanosť na vidieku je v súčasnosti zväčša negatívny. V transformačnom období bolo poľnohospodárstvo ako prvé spomedzi ekonomických odvetví národného hospodárstva vystavené tlaku globálnych trhov. Prekonalo a prekonáva najhlbší proces transformácie so všetkými negatívnymi dopadmi nie iba na poľnohospodárske podniky a ich pracovníkov, ale na väčšinu obyvateľstva na vidieku. Vidiecke obyvateľstvo nebolo pripravené efektívne prekonávať ťažkosti sprevádzajúce proces transformácie. Neboli a ešte stále nie sú vytvorené alternatívne možnosti zamestnávania pracovníkov prepustených z poľnohospodárskych podnikov. Nízka vzdelanostná a kvalifikačná úroveň väčšiny nezamestnaných z agrárneho sektora je brzdiacim faktorom pri rozvoji podnikania vo vidieckych regiónoch.

Literatúra

Fáziková, M., a kol.: Súčasné problémy rozvoja vidieckeho priestoru na Slovensku, záverečná správa výskumného projektu VEGA 1/7665/20, <http://www.fem.uniag.sk/krr> 30.6.2005.,

Fáziková, M.: Zmeny v migrácii vidieckeho obyvateľstva SR v procese transformácie, Acta regionalia et environmentalica, 1, č.1, SPU v Nitre, ISSN 1336-5452, s.9-11.,

Kozelová, D.: Vplyv poľnohospodárstva na riešenie zamestnanosti na vidieku v SR, dizertačná práca, SPU, Nitra, 2005.

Kontaktná adresa autorov:

Doc. Ing. Mária Fáziková, CSc., Katedra regionálneho rozvoja, Fakulta európskych štúdií a regionálneho rozvoja, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra,

Tel.: +421 37 6508 563

E-mail: Maria.Fazikova@uniag.sk

Ing. Dagmar Kozelová, Katedra hygieny a bezpečnosti potravín, Fakulta biotechnológie a potravinárstva, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre,

Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra,

Tel.: +421 37 6508 609

E-mail: Dagmar.Kozelova@uniag.sk